

УДК 343.343.6 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.56>

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕРЕТИНАННЯМ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ НЕЗАКОННИМ СПОСОБОМ ТА/АБО ЗІ ЗЛОЧИННОЮ МЕТОЮ

Харченко І.Є.,

*аспірант відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України*

Харченко І.Є. Кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою.

У статті проаналізовано кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, а саме кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-5, 258-4, 332-2 та 334 Кримінального кодексу України. Встановлено, що вказані кримінальні правопорушення на території України як явище до 2019 року фактично не були поширені, враховуючи як нормативне регулювання кримінальної відповідальності за відповідний вид правопорушень, так і особливості об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. Починаючи з 2020 року спостерігаємо поступове зростання рівня вказаного виду злочинності, що пов'язана з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, що мало місце до кінця 2022 року та падіння рівня цього виду злочинності у 2023 році фактично до показників 2019 року. Найбільшу питому вагу серед кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, посідає незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 Кримінального кодексу України). Власне вказане кримінальне правопорушення є основним при характеристиці кількісно якісних критеріїв злочинності у сфері перетинання державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. Також відносно поширеним є кримінальне правопорушення, передбачене ст. 334 «Порушення правил міжнародних польотів» Кримінального кодексу України. Однак у 2023 році не обліковувалися кримінальні правопорушення, передбачені ст. 334 цього Кодексу, а також не засуджувалися особи за цією статтею. Стосовно кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-5 та 258-6 Кримінального кодексу України, то відсутність показників в їх частині не означає, що законодавець помилився в їх криміналізації (ст. 258-6 Кримінального кодексу України) або в уточненні об'єктивної сторони (ст. 258-5 Кримінального кодексу України). Адже вказані статті більшою мірою несуть превентивний потенціал та спрямовані на виконання міжнародних зобов'язань Україною.

Ключові слова: перетинання державного кордону незаконним способом, перетинання державного кордону зі злочинною метою, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, державний кордон України, рівень злочинності, стан злочинності, коефіцієнт інтенсивності злочинності, структура злочинності.

Kharchenko I.E. Quantitative and qualitative indicators of criminal offenses related to crossing the state border of Ukraine in an illegal way and/or with a criminal purpose.

The article analyzes quantitative and qualitative indicators of criminal offenses related to crossing the state border of Ukraine in an illegal way and/or with a criminal purpose, namely criminal offenses provided for by Articles 258-5, 258-4, 332-2 and 334 of the Criminal Code of Ukraine. It was established that these criminal offenses on the territory of Ukraine as a phenomenon until 2019 were actually not

widespread, taking into account both the normative regulation of criminal liability for the corresponding type of offenses and the peculiarities of the objective side of the composition of criminal offenses related to crossing the state border of Ukraine by illegal means and/or with a criminal purpose. Since 2020, we have seen a gradual increase in the level of this type of crime, which is associated with crossing the state border of Ukraine in an illegal way and/or with a criminal purpose, which took place by the end of 2022 and a drop in the level of this type of crime in 2023 to actually 2019. The greatest share among criminal offenses related to crossing the state border of Ukraine by illegal means and/or with a criminal purpose is occupied by illegal crossing of the state border of Ukraine (Article 332-2 of the Criminal Code of Ukraine). Actually, this criminal offense is the main one in characterizing the quantitatively qualitative criteria of crime in the field of crossing the state border of Ukraine by illegal means and/or for criminal purposes. Also relatively common is a criminal offense under Art. 334 «Violation of the rules of international flights» of the Criminal Code of Ukraine. However, in 2023, criminal offenses provided for in Art. 334 of this Code were not taken into account, and persons under this article were not convicted. With regard to criminal offenses under Articles 258-5 and 258-6 of the Criminal Code of Ukraine, the absence of indicators in their part does not mean that the legislator was mistaken in their criminalization (Article 258-6 of the Criminal Code of Ukraine) or in clarifying the objective side (Article 258-5 of the Criminal Code of Ukraine). After all, these articles have more preventive potential and are aimed at fulfilling Ukraine's international obligations.

Key words: crossing the state border in an illegal way, crossing the state border with a criminal purpose, criminal offense, criminal liability, state border of Ukraine, crime level, crime state, crime intensity ratio, crime structure.

Постановка проблеми. Важливою складовою як кримінально-правових, так і кримінологічних досліджень тих чи інших видів складів кримінальних правопорушень є визначення їх кількісно-якісних показників на підставі офіційних статистичних даних, що розміщені на сайті Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України («Судова влада»). Адже саме такі дослідження сприятимуть розумінню суспільної небезпеки відповідних кримінальних правопорушень та допоможуть розумінню тенденції їх поширення та розвитку на території України. Не є винятком і дослідження кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, до системи яких належать фінансування тероризму у формі надання, збору чи зберігання будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або усвідомленням можливості того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією) для перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-5 КК), перетинання державного кордону України з терористичною метою (для здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною) (ст. 258-6 КК), незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 КК), порушення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК) [1, с. 344].

Мета дослідження полягає у визначенні кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою (2020–2023 роки).

Стан опрацювання проблематики. В Україні проблематика характеристики кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, була предметом дослідження таких науковців, як З.А. Загиней-Заболотенко, Ю.Б. Курилюк, Н.А. Орловська, А.М. Притула, С.П. Степанова, С.І. Халимон, В.В. Федосєєв, С.О. Філіппов тощо. Водночас в працях цих науковців не висвітлювалися питання кількісно-якісних характеристик злочинності у сфері перетинання державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою.

Виклад основного матеріалу. У кримінологічних дослідженнях відсутній однозначний підхід як стосовно стану злочинності загалом та відповідної групи кримінальних правопорушень зокрема, так і стосовно його кількісно-якісних показників [2, с. 45]. Кримінологи традиційно для характеристики стану злочинності використовують кількісні (рівень злочинності, коефіцієнти злочинності) та якісні (структура, географія), а також кількісно-якісні (динаміка) показники вимірювання злочинності [3, с. 38].

Табл. 1.

Відомості про обліковані кримінальні правопорушення, передбачені статтями 258-5, 258-6, 332-2 та 334 КК, протягом 2019–2023 років [4–8]

Кваліфікація/період	2019	2020	2021	2022	2023
Ст. 258-5 КК	-	-	-	-	22
Ст. 258-6 КК	-	-	-	-	0
Ст. 332-2 КК	0	35	37	75	16
Ст. 334 КК	5	13	10	2	0
Усього обліковано кримінальних правопорушень	5	48	47	77	16

Табл. 2.

Відомості про кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені статтями 258-5, 258-6, 332-2 та 334 КК, та яких було виявлено, протягом 2019–2023 років [9–13]

Кваліфікація/період	2019	2020	2021	2022	2023
Ст. 258-5 КК	-	-	-	-	0
Ст. 258-6 КК	-	-	-	-	0
Ст. 332-2 КК	0	2	6	22	6
Ст. 334 КК	0	0	0	0	0
Усього виявлено осіб	0	2	6	22	6

Табл. 3.

Відомості про кількість осіб, засуджених за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-5, 258-6, 332-2 та 334 КК, протягом 2019–2023 років [14–18]

Кваліфікація/період	2019	2020	2021	2022	2023
Ст. 258-5 КК	-	-	-	-	0
Ст. 258-6 КК	-	-	-	-	0
Ст. 332-2 КК	10	12	18	16	10
Ст. 334 КК	0	1	3	7	0
Усього засуджено осіб	10	13	21	23	10

Перш ніж перейти до визначення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, які є предметом нашого дослідження, зауважимо, що норма про незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 КК) з'явилася у КК після тривалого вилучення з цього Кодексу, у 2018 р. [19]. Водночас норма про перетинання державного кордону України з терористичною метою (для здійснення діяльності, яка відповідно до закону є терористичною) (ст. 258-6 КК), а також відповідна форма фінансування тероризму у формі надання, збору чи зберігання будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або усвідомленням можливості того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією) для перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-5 КК), з'явилися у КК у 2023 р. [20]. Тому, відповідно, у статистичних аналізах за попередні роки кількісно-якісні показники вказаних кримінальних правопорушень не відображатимуться.

Окрім того, слід зазначити, що не всі офіційні статистичні дані містять величини, характерні для тих чи інших кримінальних правопорушень. Тому встановити повну картину стану злочинності у сфері, пов'язаній з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, фактично неможливо.

Отже першим кількісним показником злочинності є її рівень, під яким слід розуміти її кількісну характеристику в конкретно взятій державі на конкретну дату або за певний період часу, яка охоплює кількість вчинених злочинів, кількість осіб, які їх вчинили (абсолютні показники) [21, с. 159]. Кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-5, 258-6, 332-2, 334 КК наведено у таблиці 1.

Як вбачається з цієї таблиці, всього протягом 2019–2023 років було обліковано 193 кримінальних правопорушення, що аналізуються, в середньому 39 правопорушень у рік. Як вбачається з таблиці 1, рівень кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, протягом періоду, що аналізується, характеризується їх різким збільшенням у 2020 році порівняно з 2019 роком (у 10 разів) та в 2022 році порівняно з 2020 роком (в 1,6 разів). Водночас у 2023 році рівень злочинів, які аналізуються порівняно з 2022 роком знизився практично в 5 разів. Те, що в 2019 році була незначною кількість облікованих кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, пояснюється, вочевидь, тим, що норма, вміщена у ст. 332-2 КК, з'явилася в цьому Кодексі лише у 2018 році. Тому й, вочевидь, практика ще не стала «на рейки» системного застосування відповідної статті, не встановивши специфіку її застосування. Стосовно ж 2023 року, то істотне зменшення рівня кримінальних правопорушень, що аналізуються, напевно, пояснюється тим, що, певна кількість фактів незаконного порушення недоторканності державних кордонів України фактично відпала з огляду на появу інших загроз та фактів порушень прикордонної безпеки України. Відповідно й кваліфікація за ст. 332-2 КК стала більше рідкісним випадком, аніж у попередні роки. Окрім того, відсутність облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 334 КК, у 2023 році, має місце з огляду на те, що в Україні через повномасштабне вторгнення російської федерації на її територію було «закрите небо», а тому не фіксувалося жодного факту порушення правил міжнародних польотів, що мало місце в попередні роки.

Виявлені закономірності стосовно рівня кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, стосуються повною мірою й кількості виявлених осіб у період з 2019 року до 2023 року (таблиця 2). Як показує аналіз офіційних статистичних даних, правоохоронними органами загалом було виявлено 36 осіб, які вчинили злочини, що аналізуються. Однак ця цифра, як зазначалося вище, може бути неповною з огляду на те, що у відповідних звітах відсутня інформація про кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 334 КК.

Якщо порівняти кількість облікованих кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, та кількість виявлених осіб за їх вчинення, то навіть попри різні показники, що вимірюються (кримінальні правопорушення та особи, які їх вчинили), то вбачається, що в Україні виявляється значно менше осіб, ніж обліковується кримінальних правопорушень, що може свідчити про високий рівень їх латентності. Окрім того, кількість виявлених осіб стосується такої характеристики, як встановлення (доконаний факт на етапі досудового розслідування) винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Характеристика рівня злочинності відповідного виду буде неповною без встановлення її коефіцієнтів, які дозволяють більш об'єктивно оцінити рівень злочинності, враховуючи зміну чисельності населення. Коефіцієнт інтенсивності злочинності – це відносний статистичний показник поширення злочинності на окремій території, який визначається через кількість злочинів, що припадає на кожну тисячу (10 000 чи 100 000) населення цієї території [22, с. 158]. Коефіцієнт інтенсивності кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, у 2019 р. склав 0,012 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення, у 2020 році – 0,12 кримінальних правопорушень, у 2021 році – 0,11 кримінальних правопорушень, у 2022 році – 0,2 кримінальних правопорушень, у 2023 році – 0,05 кримінальних правопорушень. Хоча у роки війни, а саме у 2022 році та у 2023 році порухувати адекватно коефіцієнт інтенсивності злочинності того виду, про який йдеться в цій праці, адекватно неможливо, оскільки офіційної інформації про чисельність населення, яке реально

проживає в Україні, немає. Окрім того, при визначенні інтенсивності злочинності, вочевидь, слід брати до уваги населення, яке проживає на підконтрольній для України території. Адже кримінальні правопорушення обліковуються саме на цій території, а тому й визначення коефіцієнта інтенсивності злочинності повинно стосуватися виключно такого показника, як 100 тис. населення (або іншої вимірюваної одиниці) населення України, яке проживає на підконтрольній нашій державі території.

Характеризуючи рівень злочинності у сфері, що пов'язана з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, доцільно звернути увагу на рівень судимості, тобто на кількість осіб, які притягнуті до кримінальної відповідальності і засуджені до певних видів покарань [23, с. 56]. Офіційні статистичні дані стосовно рівня судимості за кримінальні правопорушення, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, містяться у табл. 3. Із вказаної таблиці вбачається, що протягом 2019–2023 років було засуджено лише 77 осіб за кримінальні правопорушення, передбачені статтями 258-5, 258-6, 332-2 та 334 КК. При цьому спостерігається зростання кількості засуджених осіб за вказаними статтями протягом 2019–2022 років та її зниження у 2023 році. При цьому кількість виявлених осіб та кількість засуджених осіб за вчинення кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, практично однакова, що вказує на ефективну діяльність правоохоронної системи у вказаній сфері виявлення та припинення кримінальних правопорушень, що посягають на прикордонну безпеку.

Важливим показником є й структура злочинності. Вказаний показник розкриває склад, поширеність, співвідношення між складовими видами злочинних проявів, їх вчинення в конкретних умовах простору та часу [14, с. 183]. Нагадаємо, що у 2020 році було виявлено 35 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 332-2 КК. У цьому році мала місце приблизно така ж кількість виявлених кримінальних правопорушень, передбачених ст. 163 «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер» КК (32 кримінальних правопорушення), ст. 170 «Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій» КК (38 кримінальних правопорушень), ст. 227 «Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції» КК (35 кримінальних правопорушень), ст. 255-1 «Встановлення або поширення злочинного впливу» КК (38 кримінальних правопорушень), ст. 267-1 «Порушення вимог режиму радіаційної безпеки» КК, ст. 257 «Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації» КК (33 кримінальних правопорушень). Тоді як у 2023 році було виявлено лише 16 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 332-2 КК. Така ж кількість в цьому році була виявлена умисних вбивств при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 118 КК) (16 кримінальних правопорушень), ненадань допомоги хворому медичним працівником, (ст. 139 КК) (17 кримінальних правопорушень), порушень таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК) (18 кримінальних правопорушень), перешкоджань законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК) (18 кримінальних правопорушень).

У 2020 році було засуджено 12 осіб за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332-2 КК. Приблизно така ж кількість осіб за вказаний рік була засуджена, зокрема, за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 118 «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця» КК (13 осіб), ст. 360 «Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі» КК (13 осіб), ст. 396 «Приховування злочину» (13 осіб), ст. 267-1 «Порушення вимог режиму радіаційної безпеки» КК (15 осіб). У 2023 році також було засуджено 12 осіб за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332-2 КК. Приблизно така ж кількість осіб за вказаний рік була засуджена, зокрема, за ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань» КК (10 осіб), ст. 127 «Катування» КК (13 осіб), ст. 260 «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань» КК (12 осіб), ст. 415 «Порушення правил водіння або експлуатації машин» КК (10 осіб).

Таким чином, з такого порівняння вбачається, що як кількість виявлених кримінальних правопорушень, передбачених ст. 332 КК, так і кількість засуджених осіб за цією статтею, корелює з

відповідними абсолютними величинами виявлених інших кримінальних правопорушень та засуджених осіб за відповідний період, що порівнюється.

Стосовно власне структури кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, то з урахуванням як особливостей появи відповідних норм у КК, так і специфіки об'єктивної сторони цих правопорушень, найбільша кількість кримінальних правопорушень припадає на незаконне перетинання державного кордону (ст. 332-2 КК).

Ще один важливий показник у дослідженні злочинності того чи іншого виду посідає її динаміка, яка характеризується зміною рівня, інтенсивності, структури, структурних елементів останньої та будь-яких інших її ознак протягом певного часу, періоду [22, с. 169].

**Динаміка кримінальних правопорушень,
що пов'язані з перетинанням державного кордону України
незаконним способом та/або зі злочинною метою, протягом 2019–2023 років.**

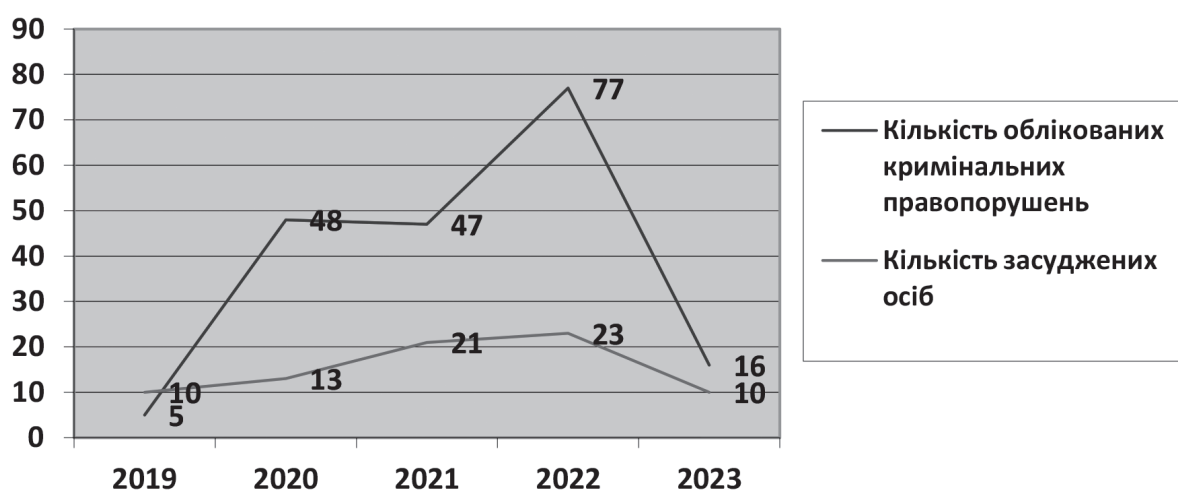

Рис. 1.

Аналіз діаграми на рис. 1 вказує на те, що найбільша кількість кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-5, 258-6, 332-2 та 334 КК, була облікована у 2022 році, як і кількість осіб, засуджених за вчинення цих кримінальних правопорушень. Водночас 2023 рік характеризується тим, що як кількість облікованих кримінальних правопорушень, так і кількість осіб, засуджених за їх учинення, знизилася до рівня 2019 року. Така зміна динаміки злочинів, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, пов'язана, зокрема, з тим, що іншим став вектор кримінально-правової політики законного перетинання державного кордону України, оскільки окремі категорії громадян не можуть виїхати за межі території нашої держави), посиленням контрольних заходів на кордоні України з державами-сусідами, зменшенням потенційної кількості осіб, які могли б вчинити кримінальні правопорушення, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою.

Висновки. Враховуючи викладене, доходимо висновку, що кримінальні правопорушення, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, фактично до 2019 року як явище не були поширені на території України, враховуючи як нормативне регулювання кримінальної відповідальності за відповідний вид правопорушень, так і особливості об'єктивної сторони відповідних складів кримінальних правопорушень. При цьому, починаючи з 2020 року спостерігаємо поступове зростання рівня вказаного виду злочинності, що пов'язана з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, що мало місце до кінця 2022 року та падіння рівня цього виду злочинності у 2023 році фактично до показників 2019 року. Найбільшу питому вагу серед кримінальних правопору-

шень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, посідає незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 КК). Також відносно поширеним є кримінальне правопорушення, передбачене ст. 334 «Порушення правил міжнародних польотів» КК. Однак у 2023 році не обліковувалися кримінальні правопорушення, передбачені ст. 334 КК, а також не засуджувалися особи за цією статтею. Стосовно кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-5 та 258-6 КК, то відсутність показників в їх частині не означає, що законодавець помилився в їх криміналізації (ст. 258-6 КК) або в уточненні об'єктивної сторони (ст. 258-5 КК). Адже вказані статті більшою мірою несуть превентивний потенціал та спрямовані на виконання міжнародних зобов'язань Україною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Харченко І.Є. Система кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 85: ч. 3. С. 339–345.
2. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: моногр. / Б.М. Головкін, Г.Ю. Дарнопих, І.О. Христюк та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2013. 248 с.
3. Кібальник С.О. Кримінологічна характеристика та запобігання незаконному переправленню осіб через державний кордон України: дис... .. доктора філософії у галузі права: 081; Наук.-дослідн. Ін-т вивчення проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України. Харків, 2020. 260 с.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2019 року. Форма 1. URL: <http://surl.li/aygexc> (дата звернення: 10.11.2024).
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2020 року. Форма 1. URL: <http://surl.li/aygexc> (дата звернення: 10.11.2024).
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2021 року. Форма 1. URL: <http://surl.li/aygexc> (дата звернення: 10.11.2024).
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2022 року. Форма 1. URL: <http://surl.li/aygexc> (дата звернення: 10.11.2024).
8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2023 року. Форма 1. URL: <http://surl.li/aygexc> (дата звернення: 10.11.2024).
9. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за січень – грудень 2019 року. Форма 2. <http://surl.li/pafbka> (дата звернення: 10.11.2024).
10. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за січень – грудень 2020 року. Форма 2. <http://surl.li/pafbka> (дата звернення: 10.11.2024).
11. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за січень – грудень 2021 року. Форма 2. URL: <http://surl.li/pafbka> (дата звернення: 10.11.2024).
12. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за січень – грудень 2022 року. Форма 2. URL: <http://surl.li/pafbka> (дата звернення: 10.11.2024).
13. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за січень – грудень 2023 року. Форма 2. URL: <http://surl.li/pafbka> (дата звернення: 10.11.2024).
14. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2019 рік (форма 6). URL: <http://surl.li/emfvbg> (дата звернення: 10.11.2024).
15. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2020 рік (форма 6). URL: <http://surl.li/emfvbg> (дата звернення: 10.11.2024).
16. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2021 рік (форма 6). URL: <http://surl.li/qolusq> (дата звернення: 10.11.2024).
17. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2022 рік (форма 6) URL: <http://surl.li/qolusq> (дата звернення: 10.11.2024).
18. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2023 рік (форма 6). URL: <http://surl.li/iukwsr> (дата звернення: 10.11.2024).
19. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України: Закон України від 18.10.2018 № 2599-VIII. URL: <http://surl.li/ebgvln> (дата звернення: 10.11.2024).

20. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом: Закон України від 21.03.2023 № 2997-IX. URL: <http://surl.li/xigzmi> (дата звернення: 10.11.2024).
21. Батригарєєва В.С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монограф. Харків: Право, 2009. 576 с.
22. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: кн. 1. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. 424 с.
23. Кримінологія: підручн. / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
24. Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Кулик С.Г., Шеремет О.С. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. 658 с.